

1. Introducció

No és gaire agosarat afirmar que el germen del jazz i, per extensió, del rock es troba en la cultura afroamericana. Seria força senzill fer una relació extensa de músics actuals reconeguts que provenen d'aquesta comunitat. El gospel i els espirituals negres, les work songs i el blues es poden considerar antecedents del jazz i el rock.

Les dures condicions de treball i la segregació a què estava sotmesa la comunitat afroamericana (que es van mantenir molt més enllà del 1862, any en què es va abolir l'esclavitud als Estats Units) van influir en les seves manifestacions artístiques i musicals, malgrat que els colons van prohibir les tradicions africanes ancestrals perquè els esclaus no prenguessin consciència de poble oprimint i allunyat de la seva terra, i per evitar qualsevol perill de revolta. Les primeres mostres d'activitat musical es van donar als camps de treball: els cants de treballs individuals (crits dèbils i queixosos, emesos amb una única nota, que feien col·locant el dit segon per fer vibrar la laringe, anomenats **field hollers**) van donar pas als cants col·lectius, les anomenades work songs.

2. Work songs i blues

Les *work songs* ('cançons de treball') eren cançons que els esclaus africans cantaven mentre treballaven, bé als camps de cotó, bé en la construcció de vies de tren o als centres penitenciaris. Es tractava d'una melodia sense suport harmònic acompanyada del ritme que els peus o les eines anaven marcant al compàs dels moviments de treball.

L'estructura que seguien - i que mantenen la majoria de peces musicals d'arrel afroamericana - era l'estil responsorial, el **call and response**, en què es produeix un diàleg entre un treballador i la resta de companys. Hi destaca l'ús de sons guturals i les veus de falset provinents de la tradició africana, en què aquest tipus de veu demostra la virilitat dels homes. S'ha debatut molt sobre la motivació que portava els esclaus a cantar aquestes cançons. Tot i això, no és difícil arribar a la conclusió que, tenint en compte que en la cultura africana la música no acompanya les activitats quotidianes sinó que en forma part, la música havia de ser forçosament present per pal·liar les duríssimes condicions de treball a què estaven sotmesos.

El blues, un gènere que deriva directament de les work songs, va néixer al final del segle XIX en la comunitat afroamericana dels EUA. Es tracta d'un estil

musical que ha evolucionat fins als nostres dies i es manté encara en plena vigència. Alguns dels seus trets han contribuït al naixement del jazz, estil que, al seu torn, ha influenciat l'evolució del blues. També es pot establir un vincle directe amb el rock, que, com veurem, prové d'una evolució del blues anomenada **rhythm and blues**.

Una de les característiques més específiques del blues és la **forma**. Es tracta d'una evolució de les balades negres, basades en la balada de quatre o vuit versos de tradició anglosaxona, que derivaren cap a una forma de tres versos per estrofa. El segon vers repetia el primer, cosa que permetia al cantant pensar en el tercer vers mentre en cantava el segon. Cada vers podia ocupar quatre compassos, el darrer vers s'anomenava **break**, ja que era l'instrument acompanyant qui l'executava tot improvisant. Aquesta peculiaritat va ser la llavor de la improvisació del jazz i en estils posteriors.

	I	I	I	I	Exposició
4	IV	IV	I	I	Repetició
4	V	IV	I	V	Desenllaç

Una altra característica del blues és l'**harmonia**, que es basa en una progressió de graus 1, IV i V. A més, convé esmentar les anomenades **blues notes** (cadascuna de les notes obtingudes en abaixar mig to els graus 111, VII i, menys sovint, el V, de l'escala major). D'altra banda, la **melodia** solia tenir un aire malenconiós, el **tempo** del blues inicial solia ser lent i posteriorment s'agilitava. Al principi, els **instruments** amb què s'interpretava eren la guitarra i l'harmònica; més endavant, s'hi afegiren el piano i altres instruments, quan l'estil deixa d'interpretar-se només al carrer per passar a les tavernes i altres locals públics.

L'evolució i la història del blues compren una sèrie de corrents diferenciats:

- El **blues del Mississipí** va ser el bressol del jazz. Amb un estil rítmic i punyent i moltes frases repetitives, feia ús de la veu de falset i una tècnica de la guitarra anomenada **bottleneck** (un coll d'ampolla tallat i polit es col·loca al dit del mig de la mà esquerra i es fa lliscar sobre les cordes substituint la digitació).

El **blues de Texas**, l'interpret més conegut i influent del qual és **Blind Lemon Jefferson**.

El **blues de la costa oriental**, també anomenat **Piedmont blues**, d'un estil més lleuger.

· El **blues de Memphis** i el **blues urbà de Chicago**, que van ser el resultat dels corrents migratoris que portaren els afroamericans americans del sud rural cap a les ciutats del nord. Allí, on el blues va evolucionar en funció d'unes condicions socials més favorables, els temes no tractaven de problemes socials sinó amorosos.

El piano compartia amb la guitarra el primer pla, i s'hi afegien sovint el contrabaix i la bateria. Després de la Segona Guerra Mundial, a Chicago, la guitarra elèctrica es va convertir en l'instrument per excel·lència. Destaquen com a intèrprets en les dècades posteriors **Muddy Waters, B. B. King i John Lee Hooker**.

El pas de la monodia a la polifonia més sofisticada no solament es va produir en l'àmbit de la música culta, sinó també en el de la popular. En són un exemple els **espirituals negres**, una evolució de les **work songs**.

La comunitat afroamericana es va refugiar majoritàriament en l'església Protestant, ja que la rigidesa de l'Església Catòlica no els permetia manifestar-se en la litúrgia a través del ball i de certes pràctiques inherents a la seva cultura. Així, el cant, el ball, el frenesí, la vivència intensa del fet religiós i el ritme foren les primeres aportacions dels afroamericans a la religió. Els missioners van contribuir a la litúrgia protestant amb cants i himnes, malgrat que se'n modificava el ritme i l'harmonia. El moviment religiós anomenat **Great Awakening**, aparegut cap al 1730, contribuí de manera decisiva a incloure himnaris en aquest tipus de serveis. El 1707, l'anglès Isaac Watts va aportar el més popular, **Hymns and Spiritual Songs**.

Cap al final del segle XVIII, els afroamericans formaren les seves pròpies congregacions, la qual cosa els dóna més llibertat per desenvolupar els seus ritus amb balls i els estats d'èxtasi a què arribaven en certs moments. Al principi del segle XIX va arribar el **Second Great Awakening**, un servei religiós a l'aire lliure (**campmeeting**), que durava diversos dies i en què participaven milers de feligresos, blancs i negres, de les diverses confessions protestants. La interpretació dels himnes per aquesta gran massa corals era, segons testimonis de l'època, imponent. A cavall dels segles XIX i XX un nou moviment religiós genera la himnodia *gospel* blanca o *gospel* blanc.

Les característiques de l'espiritual negre són:

1. La presència del ball i el cant en la litúrgia, amb un fort contingut emocional.
2. La forma **call and response** ('crida i resposta', entre dos cors o entre el predicador i el cor).
3. El pas del cant parlat: el sermó del predicador (que era respost per exclamacions) s'anava accelerant i es convertia en un cant frenètic en què participaven tots els assistents.

Les composicions procedien generalment de fonts rituals africanes (la lletra, que s'havia de traduir a l'anglès, s'adaptava a la nova religió, així com l'accentuació de la melodia). També podien ser cançons improvisades pels predicadors i peces extretes de la tradició europea o la nord-americana blanca (dels oficis protestants), adaptades a les seves necessitats i peculiaritats.

La paraula **gospel** (en anglès antic, 'paraula de Déu') es comença a utilitzar al final dels anys vint. En aquell moment es referia als espirituals negres compostos per un autor conegut que incorporaven característiques del jazz, i que tenien un caràcter més extravertit i temàtiques més alegres.

Com que es tractava d'una música més evolucionada, la seva tècnica era més depurada i incloïa més instruments que els espirituals negres (en què l'acompanyament instrumental es reduïa a la guitarra, l'harmònica o l'orgue). En el *gòspel*, al grup instrumental s'afegeixen guitarres elèctriques, el baix elèctric, la bateria i, fins i tot, una secció de vent, a més del piano. També es poden diferenciar per alguns trets musicals, com ara els rítmics més frenètics i punyents (com en el *rhythm and blues*). La temàtica també és diferent: en els espirituals, els textos són extrets de l'Antic Testament, mentre que en el *gòspel* provenen del Nou Testament. En els espirituals, el tractament dels personatges és més col·loquial (igual que en les religions africanes). Pel que fa a les similituds, podem apreciar la forma *call and response*, el tractament de les veus de forma individual en el cor, l'accentuació rítmica en el segon i quart temps, etc.

El gènere del *gòspel* ha donat cantants molt destacades, com, per exemple, **Sister Rosetta Tharpe**, **Bessie Griffin** i, sobretot, **Mahalia Jackson**.

Al principi, els espirituals negres i les *gospel songs* s'interpretaven només en els oficis religiosos, però més tard grups com, per exemple, **The Fisk University Jubilee**, van popularitzar el gènere a les sales de concerts.

El *gòspel* ha sobreviscut a modes, estils, guerres i persecucions al llarg de la història dels Estats Units. A més, s'ha estès a Europa, on avui dia està en auge. A Catalunya, el gènere va arribar de la mà de la directora Anna Roqué, amb el cor Carlí, i alguns anys més tard Ramon Escalé funda l'Esclat Singers. Darrerament, el *gòspel* ha estat ampliament difós arreu del país.

El cinema i els musicals actuals també han inclòs aquest gènere. Destaquen el musical *Josepet* i els films *The Fighting Temptations* (2003) i *The Gospel* (2005), entre d'altres.

4. El jazz

És un estil que va sorgir al principi del segle xx pel contacte de les formes musicals de la comunitat afroamericana amb la tradició popular occidental. **Nova Orleans** és considerada el bressol del jazz. Sembla que els elements melòdics i harmònics deriven de la tradició musical europea, mentre que el ritme, la forma responsorial i la indissolubilitat entre música i dansa provenen de la tradició africana.

Encara que històricament ha estat difícil delimitar el concepte de jazz, hi ha un seguit de trets comuns en què coincideixen tots els historiadors:

- **L'intèrpret** té una gran importància, fins i tot més que el compositor. Aquest aspecte no es pot entendre sense parlar del concepte d'improvisació característic dels instrumentistes i vocalistes de jazz. Això fa que, en les interpretacions de conjunts instrumentals, les individualitats destaquin per sobre de l'execució col·lectiva.
- El **ritme** es diferencia bàsicament del de la música anomenada culta per l'accentuació en els temps segon i quart (diferent de la música culta, en què es marca en els temps primer i tercer). Aquesta accentuació s'anomena **swing** ('balanceig'), encara que aquest terme també serveix per designar la conversió de corxeres en corxera amb punt i semicorxera per tal de donar un caràcter diferent. També cal fer referència a la superposició de ritmes (polirítmies), molt freqüent en aquest tipus de música. Aquestes característiques fan que la música de jazz sigui ballable,

la qual cosa entronca amb la tradició africana, en què el cant i el ball són manifestacions indissolubles en qualsevol acte.

- La **forma** més usual és l'anomenat **call and response**, que ja hem vist en l'apartat de les work songs i en la música religiosa afroamericana.
- La **instrumentació** ha anat variant amb la incorporació de molts instruments provinents de la tradició europea (vent-metall, piano, guitarra, baix ...). Ara bé, hi ha hagut una voluntat de treure el màxim de qualitats expressives a aquests instruments: imitació de la veu (amb el glissando, vibrato ...), utilització de diferents tècniques per donar més riquesa al ritme, etc.

L'evolució del jazz és molt complexa: des del sud-est dels Estats Units es va estendre per tot el país, i posteriorment per Europa, on es va convertir en un gènere més associat a la música culta.

<https://youtu.be/ATJX7gZ4D6w>

5. Evolució del jazz

work songs

espirituals negres i gòspel

blues

jazz (final segle XIX- principi segle XX)

1920

Ragtime

Piano sol: Scott Joplin

Piano + conjunt rítmic: Fats Waller

- utilització de síncopes contra un baix de ritme simple
- influència de la música romàntica, de les marxes de la polca + ritme en estil dels negres
- música escrita per a piano

New Orleans

Petites orquestres: King Oliver
Jelly Roll Morton

- 3 línies melòdiques (trompeta, trombó i clarinet) + acompanyament rítmic (baix, percussions, banjo, piano)
- estil hot: manera de tocar amb passió
- ritme semblant al de les marxes

- no improvisació
- ús del call and response

Dixieland

Jam sessions: Louis Armstrong

Èxode de músics a Chicago i després a Nova York

1930

Època swing

- pas de la música de 2 a 4 temps accentuats en el compàs
  - més d'un instrument per cada família
- el jazz assoleix un gran èxit popular i comercial

Big bands

Louis Armstrong

Duke Ellington

Count Basie

Benny Goodman

Solistes

Fats Waller (piano)

Coleman Hawkins (saxo tenor)

Lester Young (saxo tenor)

1940-1970

Revolució del bebop

Charlie Parker

Dizzy Gillespie

- dissociació dels elements rítmics (no es marquen 4 temps)
- harmonies més riques i complexes
- melodies més anguloses: ús de cromatisme, salts bruscos i fraseig frenètic

Estil cool

- interpretació serena i equilibrada

Free jazz

- estil atonal
- incorporació d'estils musicals d'arreu del món
- introducció del soroll en la música

Estil fusion

barreja d'elements del jazz amb altres estils musicals (llatí, flamenc...)